

قرآن و سبک زندگی مهدوی

اصغر طهماسبی بلداجی*
فاطمه مرادی**

چکیده

سبک زندگی مهدوی نمونه ای متعالی از زندگی است که باید و نباید های آن متأثر از فرامین الهی است. سبک زندگی مهدوی ترسیمی از باورهای اعتقادی و عملی در زندگی است که به معنای تام زمینه ساز سعادت و کمال منتظران امام مهدی (ع) را فراهم می کند. در حوزه اعتقادات - ایمان - مهم ترین اصل زندگی مهدوی باور یقینی به وجود مقدس امام مهدی (ع) است که به معنایی همان اعتقاد به اصل امامت و ولایت است. در بعد عملی زندگی مهدوی در حوزه های فردی و اجتماعی زندگی منتظران را تحت الشعاع قرار می دهد که تمام شاخصه های اعتقادی و عملی آن در حیطه ایمان و عمل صالح قرار می گیرند. ماحصل زندگی مهدوی از سویی زمینه سازی برای رسیدن به حکومت جهانی امام مهدی (ع) است و از سویی دیگر رسیدن به حیات طیبه ای است که خداوند به آن وعده داده است.

*دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث دانشگاه اراک و مدرس دانشگاه پیام نور بروجن گروه علوم قرآن و حدیث
**کارشناسی علوم قرآن و حدیث دانشگاه پیام نور

بر همین اساس جستار پیش رو با روش توصیفی-تحلیلی با تاکید بر اصل اعتقادی امامت و ولایت، شاخصه‌ها و مولفه‌های سبک زندگی مهدوی را مورد بررسی قرار می‌دهد و در این باره به مهم‌ترین مصادیق آن اشاره می‌کند. کلیدواژه‌ها: آیات، روایات، سبک زندگی انتظار، وظایف منتظران.

مقدمه

تکامل در گرو این است که انسان به اخلاق الهی متخلق شود تا به صفات کمال، آراسته گردد و این می‌تواند بهترین نوع زندگی باشد که قرآن از آن به حیات طیبه یاد می‌کند: «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ» (النحل، ۹۷/۱۶) ایمان و عمل صالح دو رویکر مهم در رسیدن به حیات طیبه است. غایت آفرینش انسان در این باره همان رسیدن به حیات طیبه است. در عصر غیبت آخرین حجت خدا- با توجه به مقتضیات و شرایط آن عصر- رسیدن به این هدف سخت‌تر خواهد بود بر همین اساس یکی از مهم‌ترین و ارزشمندترین عبادات، انتظار فرج است^۱. اهمیت انتظار و ارزش والای آن در ذیل روایات معصومین^(ع) بیان گردیده است. انتظار موعود و حکومت صالح جهانی وعده‌ای است که در کتاب‌های آسمانی خصوصاً قرآن کریم به آن اشاره شده است. از جمله: «بَقِيَّةُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ» (هود، ۱۱/۸۶)؛ «آنچه خداوند برای شما باقی گذارده برایتان بهتر است اگر ایمان داشته باشید». در همین خصوص مهم‌ترین بحث در رسیدن به آن حکومت جهانی، انتظار و زمینه‌سازی برای رسیدن به آن مهم می‌باشد. منتظران در این زمینه نقش مهمی دارند که اگر به درستی انجام شوند علاوه بر بهره‌مند شدن از آثار آن در دنیا و آخرت، زمینه‌سازی و فرهنگ‌سازی بزرگی در شکل‌گیری فرهنگ مهدوی خواهند داشت. بنابراین توجه به ابعاد زندگی منتظران و وظایف آن‌ها در ترسیم سبک زندگی نقش بی‌بدیلی خواهد داشت. سبک زندگی منتظران برگرفته از مضامین دینی می‌باشد که زندگی منتظران موعود را در تمام ابعاد زندگی تحت تاثیر قرار می‌دهد. با توجه به این مهم مقاله حاضر در پی بررسی سبک زندگی مهدوی از منظر آیات و روایات است.

حضرت مهدی (ع) در آئینه آیات و روایات

انتظار موعود و حکومت صالح جهانی وعده ای است که در کتاب های آسمانی خصوصاً قرآن کریم به آن اشاره شده است. از جمله «بَقِيَّةُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ» (هود، ۱۱/۸۶)؛ «آنچه خداوند برای شما باقی گذارده برایتان بهتر است اگر ایمان داشته باشید». امام محمد باقر (ع) در تفسیر این آیه می فرماید: «حضرت مهدی اولین کسی است که به این آیه سخن می گوید و می فرماید: من بقية الله و حجت خدا و جانشین خدا بر شما هستم»^۲. همچنین خداوند در آیات دیگری مژده آمدن ایشان را وعده داده است: «وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا» (الأسراء، ۱۷/۸۱)؛ «بگو حق آمد و باطل نابود شد یقیناً باطل نابود شدنی است». ابو جعفر (ع) می فرماید: «هرگاه حضرت مهدی (ع) قیام کند، دولت باطل از بین می رود»^۳. ظهور مهدی موعود تحقق بخش وعده ای است که خداوند متعال از قدیمی ترین زمان ها در کتب آسمانی به صالحان و متقیان داده است که زمین را از آن آنان است و پایان تنها به متقیان تعلق دارد: «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ» (الأنبياء، ۲۱/۱۰۵)؛ «قال موسى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ» (الأعراف، ۷/۱۲۸)^۴ «مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ» (البقرة، ۲/۹۷) «وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي» (الصف، ۶۱/۶) «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا» (الفتح، ۴۸/۲۸) این همه از نور حقیقت منشأ می گیرد و از یک ذات سخن می گویند و مردم را به همان مبدأ واحد می خوانند.^۵

وعده خدای سبحان به پیروزی مستضعفان و امامت آنان: «وَتُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ» (القصص، ۲۸/۵) به خوبی روشن است آن وجود مقدس مبارک و شریف مایه فخر و مباهات همه است، زیرا آخرین ثمره معصوم از شجره طیبه آل پیامبر (ص) است. در همین خصوص مهم ترین بحث در رسیدن به آن حکومت جهانی، انتظار و زمینه سازی برای رسیدن به آن مهم می باشد. منتظران در این زمینه نقش مهمی دارند که اگر به درستی انجام شوند علاوه بر بهره مند شدن از آثار آن در دنیا و آخرت، زمینه سازی و فرهنگ سازی بزرگی در شکل گیری فرهنگ مهدوی خواهند داشت.

مفهوم شناسی «انتظار» در لغت و اصطلاح

انتظار در لغت: به معنای برگرداندن چشم با بصیرت برای درک شیء و رؤیت آن و چه بسا مراد از آن تأمل و تفحص از چیزی باشد و گاهی مراد شناختی است که بعد از فحوص حاصل می شود.^۶

انتظار در اصطلاح: انتظار در اسلام به ویژه مذهب تشیع عبارت از ایمان استوار بر امامت و ولایت حضرت ولی عصر^(ع) و امید به ظهور مبارک آن و آغاز حکومت صالحان است. انتظار فرج در اسلام در واقع نوعی آمادگی برای پاک شدن و پاک زیستن، آمادگی برای حرکتی مستمر و دائم توأم با خود سازی و دگر سازی و زمینه سازی برای ظهور است.^۷

جایگاه و اهمیت انتظار

درباره فضیلت انتظار روایات فراوانی وجود دارد و یک منتظر باید به خود ببالد که منتظر آخرین حجت خدا بر زمین است و از طرف دیگر برترین نوع عبادت را به خود اختصاص داده است. رسول گرامی اسلام^(ص) می فرماید: «برترین عبادات انتظار فرج است»^۸. در جای دیگر می فرماید: «برترین جهاد امت من در انتظار فرج است»^۹. شخصی از امیرالمومنین علی^(ع) پرسید: محبوب ترین کار نزد خدا چیست؟ آن حضرت در پاسخ فرمود: «انتظار فرج حضرت مهدی^(ع) بهترین عبادت است»^{۱۰}. نکته مهم که این جا باید به آن اشاره کنیم این است که مراد از انتظار در این روایات همان انتظار سازنده و حرکت آفرین است که از آن به انتظار مثبت تعبیری می شود.

درباره انتظار حضرت مهدی^(ع) دو رویکرد متباین وجود دارد. انتظار مثبت و انتظار منفی؛ انتظار مثبت همان سبک و سیاق زندگی منتظران واقعی است؛ انتظاری که در آن هر فرد نسبت به خود و جامعه مسؤول است^{۱۱}. در این دیدگاه ظهور - انتظار مثبت - حضرت مهدی^(ع) حلقه ای است از حلقه های مبارزه أهل حق و باطل که پیروزی به أهل حق منتهی می شود. سهیم بودن یک فرد در این سعادت وابسته به این است که آن فرد عملاً در گروه أهل حق باشد. در روایت آمده است: «خداوند زمین را پر از عدل و داد می کند پس از آن که از ظلم جور پر شده باشد». در این حدیث تکیه بر روی ظلم شده و سخن از گروه ظالم است که مستلزم وجود گروه مظلوم است را می رساند که قیام حضرت

مهدی (ع) برای حمایت مظلومانی است که استحقاق حمایت دارند. بنابراین انتظار مثبت انتظار پخته و مسئولانه است که فرد منتظر در هر شرایط در گروه أهل حق جای دارد و در هر شرایطی بر علیه أهل باطل می باشد.

و اما انتظار منفی؛ انتظاری که در واقع زمینه سازی عدم ظهور امام عصر (ع) است. انتظار منفی برداشت قشری و سطحی از مهدویت است. دیدگاه کسانی که انتظار منفی را برگزیده اند این گونه است که می گویند: آن گاه که صلاح به نقطه صفر برسد حق و حقیقت طرفداری نداشته باشد باطل یکه تاز میدان شود؛ جز نیروی باطل نیرویی حکومت نکند و فرد صالحی در جهان یافت نشود؛ دست غیب از آستین بیرون می آید. این نوع برداشت از انتظار منجر به نوعی تعطیل شدن حدود و مقررات اسلامی می شود و باید نوعی «اباحی گری» شمرده شود که به هیچ وجه با موازین اسلامی و قرآنی موافقت ندارد^{۱۲}. کوتاه سخن این که یک منتظر حقیقی باید خود را فراتر از آن بداند که حتی به انتظار منفی فکر کند چه برسد که در مورد آن بحث و گفتگو کند. و همیشه خود را در هر شرایطی در جبهه حق بداند و در هر جا با باطل مبارزه کند و در یک کلام انتظار پخته و مسئولانه داشته باشد. با در نظر گرفتن انتظار مثبت و سازنده در ادامه به سبک زندگی و شاخصه های منتظر در این باره اشاره می شود.

شاخصه ها و مؤلفه های سبک زندگی مهدوی

زندگی یک منتظر متناسب با یک زندگی اسلامی است به گونه ای که این زندگی الگویی برای دیگران می باشد. زندگی منتظران امام مهدی (ع) در تمامی ابعاد مطابق با فرامین الهی می باشد. زندگی فردی منتظران به شکلی است که علاوه بر در بر گرفتن حیطه فردی با زندگی اجتماعی نیز در ارتباط است. «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ» (النحل، ۹۷/۱۶)؛ «هر کس [از مرد و زن] که مؤمن باشد و کار شایسته کند قطعاً او را زنده گردانیم با حیات طیبه و مزدشان دهیم با دادن پاداش بهترین کارهایی که می کردند». این آیه مبارکه مهمترین راه های رسیدن به حیات طیبه را ایمان و عمل صالح معرفی می کند. رابطه این دو عامل با زندگی اسلامی - زندگی مهدوی - این است که زندگی مهدوی بر محور این دو عامل

می چرخد. زندگی اسلامی پیش زمینه و مقدمه حیات طیبه است و کسی که می خواهد به حیات طیبه برسد ابتدا باید حیات اسلامی داشته باشد که سبک و سیاق این حیات اسلامی در قرآن کریم و آموزه های مفسران واقعی آن اهل بیت (ع) مشخص شده است. در ادامه مصادیق هر یک از ابعاد ایمان و عمل صالح که تشکیل دهنده سبک زندگی مهدوی هستند مورد بررسی قرار می گیرد.

بعد اعتقادی: اصلی ترین بعد زندگی مهدوی و زیربنائی ترین رکن آن، اعتقادات می باشد که شاخصه ها و مؤلفه های زندگی مهدوی از آن نشأت می گیرد. به بیان دیگر این اصول اساسی هستند که به زندگی معنای اسلامی بودن را می دهند. که این شاخصه ها زمینه های لازم برای رسیدن به حیات طیبه را فراهم می نماید که از آن تعبیر به ایمان می شود. خطاب های قرآن در این زمینه گویای مطلب می باشد، قرآن کریم در خطاب به مؤمنان از جمله: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا» استفاده می کند که مشخص می شود این ایمان اولین و اساسی ترین معرف زندگی مهدوی است.

خدا باوری: یکی از مهم ترین و جامع ترین اصولی که قرآن درباره آن بحث گسترده ای دارد، توحید است. بدون شک لازمه اصلی سبک زندگی مهدوی، خدا باوری است، این اعتقاد باید در دنیا رخ دهد چرا که زیر بنای ما بقی اعتقادات دیگر از جمله اعتقاد به معاد، نبوت و ولایت است. محور زندگی در حیات طیبه خداست. هر کاری که از فرد در این مرحله از حیات سر می زند برای خداست. هر پیامبری که عهده دار هدایت قومش شد اولین پیامش بندگی خدا بود. در واقع هدف اصلی پیامبران استقرار همین نکته یعنی: بندگی خداست و هر کاری فرع و ابزاری برای این امر است. قرآن کریم در آیات مختلف بارها محوری بودن خداوند تبارک و تعالی را بیان می کند. از جمله: «قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» (الأنعام، ۶/۱۶۲)؛ «بگو در حقیقت نماز من و سایر عبادات من و زندگیم و مرگ من برای پروردگار جهانیان است». در این آیه شریفه خداوند متعال به پیامبر اکرم (ص) دستور می دهد که به مردم بگوید: «به مردم بگو که من نماز، تمامی عبادات، زندگیم و جمیع شوون آن و همچنین مرگم با جمیع امور آن که مربوط به من است، همه را برای خدا قرار دادم بدون اینکه کسی در آنها شریک او بدانم». خلاصه من در مسیر زندگی ام قدم بر نمی دارم و به سوی مرگ قدم نمی گذارم

مگر برای او چون او پروردگار عالمیان، مالک و مدبر همه است^{۱۳}. خدا باوری و خدا محوری که مهم‌ترین ویژگی حیات طیبه است، بر سایر ویژگی‌های این حیات سایه می‌اندازد.

اعتقاد به امامت و ولایت حضرت مهدی (ع): در سبک زندگی مهدوی آن چه بیشتر مورد توجه است - علاوه بر ایمان به اصول اعتقادی مانند توحید و معاد و نبوت و امامت و عدل - اعتقاد راسخ به وجود مقدس امام مهدی (ع) است. یعنی: شاکله و رکن اصلی زندگی اسلامی اعتقاد به این نکته است که امام مهدی (ع) امام دوازدهم از نسل پیامبر اکرم (ص) است که اکنون زنده و در غیبت کبری می‌باشند. امام صادق (ع) در تفسیر ایمان به غیب در آیه سوم سوره بقره: «الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ» می‌فرماید: «کسی که ایمان به قیام قائم (ع) داشته باشد، و آن را حق بداند»^{۱۴}. رکن اصلی سبک زندگی منتظران ایمان راسخ به این حقیقت مطلق است. اهمیت این مهم از اینجا مشخص می‌شود که پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «من مات ولم يعرف امام زمانه مات میتة جاهلیة؛ هر کس بمیرد و امام زمان خویش را نشناسد به مرگ جاهلیت از دنیا رفته است»^{۱۵}. مگر می‌شود انسان کسی را نشناسد و دائم در راه رسیدن و برآوردن خواسته‌های او تلاش کند؟ می‌شود کسی به ظاهر در خدمت قرآن باشد یا در مسجد بلکه در جایگاه پیامبر (ص) به نماز بایستد؛ اما زندگی او جاهلانه باشد؟ آن که امامش را نشناسد، منتظر او نخواهد بود و منتظر نبودن مصلح واقعی نشان حیات جاهلانه است^{۱۶}. شناخت ولی خدا و امام عصر (ع) تنها راه نجات و رستگاری است که با در خواست از ذات اقدس الهی و مجاهده علمی و عملی شدنی است^{۱۷}. بنابراین اولین گام، شناخت امام و اعتقاد به آن وجود مقدس می‌باشد. این نکته مهم در ادعیه وارده از ائمه (ع) نقل شده است همچنان که می‌فرمایند: «اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي نَفْسَكَ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تَعْرِفْنِي نَفْسَكَ لَمْ أَعْرِفْ نَبِيَّكَ اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي رَسُولَكَ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تَعْرِفْنِي رَسُولَكَ لَمْ أَعْرِفْ حُجَّتَكَ اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي حُجَّتَكَ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تَعْرِفْنِي حُجَّتَكَ ضَلَلْتُ عَنِ دِينِي؛ خدایا خودت را به من معرفی کن، که اگر تو خودت را به من نشناسانی، رسالت را نتوانم شناخت، خدایا رسالت را به من بشناسان، که تو اگر رسالت را به من نشناسانی حجتت را نمی‌شناسم، خدایا! حجتت را به من بشناسان که تو اگر حجتت را به من نشناسانی، از دین خود گمراه خواهم شد»^{۱۸}.

در روایتی آمده است که فضیل بن یسار از امام صادق (ع) درباره آیه: «يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ اُنَاسٍ بِاِمَامِهِمْ» (الإسراء، ۱۷/ ۷۱)؛ «روزی که هر مردمی را با امامشان می خوانیم پرسید». حضرت فرمود: «ای فضیل! امام را بشناس، زیرا اگر معرفت امام خود را داشته باشی، جلو افتادن یا به تأخیر افتادن این امر به تو زیان نمی رساند»^{۱۹}. علاوه بر معرفت بر امام زمان (ع) شناخت ویژگی های آن امام همام و الگو قرار دادن آن در زندگی از دیگر مؤلفه ها شناخت و معرفت به ایشان است. در روایات عدیده ای ویژگی های آن امام همام در سخنان معصومین (ع) بیان گردیده است: او اهل عبادت و شب زنده داری، زهد و ساده زیستی، صبر و بردباری، عدالت و نیکوکاری است. آن حضرت سرآمد همگان در علم دانش و وجود نازنینش چشمه سار برکت و پاکی است. او اهل قیام و جهاد، رهبر جهانی انقلابی بزرگ منجی نهایی و مصلح موعود بشریت است. آن وجود نورانی از تبار رسول خدا (ص) و از اولاد فاطمه زهرا (س) و نهمین فرزند از نسل سیدالشهداء (ع) است که به هنگام ظهور برکعبه تکیه زند و پرچم پیامبر اکرم (ص) را در دست گیرد و با قیام خود دین خدا را زنده و احکام خداوند را در سراسر گیتی جاری کند و جهان را پر از مهربانی و داد گرداند پس از آن که پر از جور و بیداد شده باشد^{۲۰}. امام حسن عسگری (ع) درباره ایشان می فرماید: «سپاس خدای را که مرا از دنیا نبرد تا آن که جانشین مرا به من نشان داد»^{۲۱}.

رویکردهای عملی و رفتاری در سبک زندگی مهدوی

از نشانه های ایمان حقیقی آن است که علاوه بر تصدیق قلب و اقرار زبان، عمل نیز با آن توأم باشد. بدون شک از نشانه های منتظران واقعی داشتن اعمال صالح است. آیات متعددی قرین بودن ایمان و عمل صالح را بیان می کنند از جمله: «وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ» (العنکبوت، ۷/ ۲۹)؛ «و کسانی که ایمان آورده، و کارهای شایسته کرده اند، قطعاً گناهانشان را از آنان می زداییم، و بهتر از آنچه می کردند پاداششان می دهیم»؛ «الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَبِيرٌ» (فاطر، ۷/ ۳۵)؛ «و کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند، برای آنان آمرزش و پاداشی بزرگ است». ایمان زمانی ارزشمند خواهد بود و می توان از آن تعبیر به ایمان واقعی کرد که عمل صالح آن را تأیید کند. عمل صالح عملی است که در شرع به عنوان واجب یا مستحب معرفی شده است. عمل صالح

مصادیق زیادی دارد که واجبات و مستحبات و ترک محرمات را شامل می شود. منتظر با ارائه رویکردهای عملی و رفتاری در زندگی مصادیق انتظار عملی را در زندگی مهدوی به اجرا در می آورد.

۱. صبر و سفارش به داشتن آن در زمان غیبت: خداوند در آیات مختلف انسان ها را به صبر و استقامت دعوت می کند از جمله: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ» (البقرة، ۱۵۳/۲)؛ «ای کسانی که ایمان آورده اید، از شکیبایی و نماز یاری جوید زیرا خدا با شکیبایان است». در آیه دیگر فلاح و رستگاری را به صبر متعلق می گرداند آن گاه که می فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» (آل عمران، ۲۰۰/۳)؛ «ای کسانی که ایمان آورده اید، صبر کنید و ایستادگی ورزید و مرزها را نگهداری کنید و از خدا پروا نمایید، امید است که رستگار شوید». و در آیات دیگر به اهمیت و تاثیر صبر در زندگی اشاره می کند. این سفارش ها و نوید های قرآنی موجب می شود که انسان در حوادث زندگی خود را تنها احساس نکند. صبر به معنای استقامت و مقاومت ورزیدن و پایداری در راه هدف است. آن هم در زمان غیبت امام زمان (ع)؛ که در باب زمان ظهور آمده است که وقتی فضیل از امام صادق (ع) پرسیدند آیا برای ظهور وقت معین شده است؟ امام سه بار فرمود: «كذَّبَ الْوَقَاتُونَ؛ کسانی که وقت تعیین می کنند، دروغ می گویند»^{۲۲}. همچنین کفایت از آن حضرت پرسید: چه وقت حضرت مهدی (ع) ظهور می کند؟ امام فرمود: «از پیامبر (ص) نیز همین مطلب پرسیده شد، حضرت فرمود: مثل ظهور مهدی (ع) هم چون بر پایی قیامت است - کسی جز خداوند از وقت آن خبر آگاه نیست - مهدی نمی آید، مگر ناگهانی»^{۲۳}. امام علی (ع) نیز می فرماید: «برترین عبادت صبر و سکوت و انتظار فرج است»^{۲۴}. پیرامون انتظار نیز، صبر یکی از مهم ترین راه کارهایی هست که می تواند راهگشا و از عوامل تقویت و تحکیم اعتقاد بر امامت امام عصر (ع) و امید به ظهور ایشان باشد. در همین رابطه روایات متعددی نقل گردیده است به گونه ای که جوهره انتظار را آمیخته با صبر و تحمل سختی ها بیان کرده اند.^{۲۵}

۲. توکل و اعتماد به خداوند: قرآن در آیات متعددی انسان ها را به توکل به خداوند فرا خوانده است و این نکته را بیان فرموده که هر کس به معنای واقعی توکل کند خداوند

برای او کافیسست از جمله: «وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ» (الطلاق، ۳/ ۶۵)؛ «و هر کس بر خدا اعتماد کند او برای وی بس است». «وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا» (النساء، ۴/ ۸۳)؛ «و بر خدا توکل کن، و خدا بس کارساز است». توکل صحیح و واقعی عبارت است از کوشش و تلاش بی دریغ در راه هدف و در عین حال داشتن اعتماد کامل و خالص به خدا و امید قطعی و استوار بدو و سپردن نتیجه امور به دست توانای او^{۲۶}. و این توکل است که به عنوان یک راهکار قرآنی در مواقع حساس و مشکلات زندگی به فریاد انسان می رسد و او را از بن بست مشکلات نجات می دهد.

۳. توجه به اقامه نماز: در سبک زندگی مهدوی از میان فرامین الهی، از آن جهت اقامه نماز را به عنوان یکی از رسالت های منتظران متذکر شدیم که این مهم پیوندی عمیق با مبحث انتظار دارد. از یک سو مهم ترین جنبه عبادی فرد منتظر اقامه نماز است از سوی دیگر از نشانه های کارگزاران حکومت صالحان اقامه نماز می باشد و مهم تر این که امام منتظران تأیید و مؤکد بر اقامه نماز فرموده اند که از آن تعبیر به برخاک مالیدن بینی شیطان شده است^{۲۷}. قرآن کریم یکی از ویژگی های سبک زندگی متقین را اقامه نماز معرفی می کند: «ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿۳۰﴾ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ» (البقرة، ۲/ ۳-۲)؛ «این است کتابی که در [حقانیت] آن هیچ تردیدی نیست [و] مایه هدایت تقوایندگان است: آنان که به غیب ایمان می آورند، و نماز را بر پا می دارند، و از آنچه به ایشان روزی داده ایم انفاق می کنند». امام علی(ع) در این باره می فرماید: «نماز به همه وجود انسان آرامش می بخشد، چشم ها را خاشع و خاضع می گرداند، نفس سرکش را آرام و دل ها را نرم و تکبر و خود بزرگ بینی را محو می کند»^{۲۸}. بنابراین یک منتظر می داند بجا آوردن نماز اول وقت یعنی اقتدا به امام زمان(ع) و این یک رابطه قلبی است که با امام خویش برقرار می کند. چنان که امام عصر(ع) در این باره می فرماید: «هیچ چیزی مانند نماز بینی شیطان را به خاک نمی مالد، پس نماز بگزار و بینی شیطان را به خاک بمال»^{۲۹}.

۴. دعا برای فرج و ظهور: نیایش و دعا تنها دارایی حقیقی هر انسانی می باشد. «إِغْفِرْ لِمَن لَّا يَمْلِكُ إِلَّا الدُّعَاءُ»^{۳۰}. زندگی اسلامی بدون دعا معنا ندارد. دعا نوعی رابطه عاطفی میان خدا و انسان است که خود را در همه شرایط محتاج خداوند می بیند. زیرا جوهر

دعا اقرار به فقر و عرض نیاز از پیشگاه بی نیاز مطلق است و جزء خدا در برابر او چیزی جزء فقر و نیاز نیست. «أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ ...» (فاطر، ۱۵/۳۵) خداوند متعال خطاب به بندگان می فرماید: «وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ» (البقرة، ۱۸۶/۲)؛ «و هر گاه بندگان من، از تو در باره من پرسند، [بگو] من نزدیکم، و دعای دعاکننده را - به هنگامی که مرا بخواند - اجابت می کنم، پس [آنان] باید فرمان مرا گردن نهند و به من ایمان آورند، باشد که راه یابند». در این آیه با همه اختصارش هفت مرتبه ضمیر متکلم (من) تکرار شده، و آیه ای به چنین اسلوب در قرآن منحصر به همین آیه است^{۳۱}. و از این راه نهایت پیوستگی و قرب و ارتباط و محبت خود را نسبت به آنان مجسم ساخته است^{۳۲}. امام صادق (ع) می فرماید: «زیاد دعا کنید زیرا دعا کلید بخشش خداوند و وسیله رسیدن به هر حاجت است، نعمت ها و رحمت هایی نزد پروردگار است که جز با دعا نمی توان به آن رسید! و بدان هر در را که بکوبی عاقبت گشوده خواهد شد»^{۳۳}. منتظر افزون بر عهده دار بودن وظایف عملی در زمینه سازی ظهور امام عصر (ع) نباید از دعا و نیایش برای آن امام غایب از دیدگان غافل شود. اهمیت دعا به حدی زیاد است که خود حضرت مهدی (ع) می فرماید: «برای تعجیل فرج بسیار دعا کنید که فرج شما همان است»^{۳۴}. یعنی گشایش همه مشکلات و رهایی از همه سختی ها و فتنه ها و گناهان، ظهور امام زمان (ع) است.

۵. انتخاب شایسته: خانواده در اسلام، دارای جایگاه ویژه ای می باشد. این نهاد کوچک ولی مقدس، پایگاه عروج و کمال انسان ها و محیط تربیت و پرورش نهال فطرت و استعداد های نسل آینده است. پیامبر اکرم (ص) در این باره می فرماید: «بهترین متاع دنیا همسر پارسا است»^{۳۵}. بنابراین انتخاب همسر شایسته از اهمیت ویژه ای برخوردار است با توجه به نقش پدر در تربیت فرزند، مادرانی که طالب تربیت یک نسل مهدوی هستند، می بایست در هنگام انتخاب همسر دقیقا به این مسئولیت تربیتی توجه داشته باشند و هنگام همسر گزینی، فردی مناسب را بر گزینند که ولایتمدار و از خانواده اصیلی باشد و عشق و محبت نسبت به امام زمان (ع) در او نهادینه شده باشد؛ زیرا پدری که خود برخوردار از عشق و محبت نسبت به امام زمانش نباشد.

۶. آراسته بودن به زینت عفاف و حجاب: اهمیت حجاب و عفاف در آیات قرآن از

جمله: «يا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذِينَ وَكَانَ اللَّهُ عَفُورًا رَحِيمًا» (الاحزاب، ۳۳/ ۵۹)؛ «ای پیامبر [گرامی] به زنان و دختران خود و زنان مؤمنان بگو که خویشان را به چادر فرو پوشند که این برای این که آنها را شناخته شوند تا از تعریض و جسارت آزار نکشند بر آنان بسیار بهتر است و خدا آمرزنده مهربان است». و در روایات معصومین (ع) بیان گردیده است. منتظر باید آراسته به دو صفت حیاء و عفت باشد. حیاء؛ یعنی: مراقبت از نفس در برابر هر نوع آلودگی و زشتی و عیب می باشد که منتظران، امانتداران مظهر یک اسمای جمالی خداوندند. آنان باید این امانت الهی را پاس دارند و خویش را در برابر وسوسه های شیاطین ظاهری و باطنی که می کوشند تا با شکستن حریم شرع، عقل و اخلاق، این امانت بزرگ الهی را ضایع کنند حفظ و مراقبت کنند تا به دام شیطان نیفتند. ۳۶

۷. التفات کامل به پرهیز از محرمات: امام صادق (ع) فرمودند: «هرگاه آدمی گناه کند نقطه سیاهی در دلش پدید می آید اگر توبه کرد آن نقطه پاک می شود و اگر باز هم گناه کرد آن نقطه بزرگ تر می شود و تا جایی که همه دلش را فرا می گیرد و از آن پس هرگز روی رستگاری را نمی بیند» ۳۷. منتظر می داند که اگر گناهی مرتکب شود چه تأثیری در خود فرد، چه تأثیری در خانواده، چه تأثیری در اجتماع و در نهایت چه تأثیری در جامعه مهدوی دارد. «إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ» (آل عمران، ۳/ ۵)؛ «به درستی که چیزی در زمین و چه در آسمان بر خداوند پوشیده نیست». خداوند بر همه چیز علم مطلق دارد. ما و همه هستی هر لحظه در محضر خدا هستیم، در محضر او گناه نکنیم ۳۸. در توقیعی که از ناحیه مقدسه به مرحوم شیخ مفید صادر گردیده، اعمال ناشایست و گناهانی که از شیعیان حضرت سر می زند، یکی از اسباب و یا تنها سبب طولانی شدن غیبت و دوری شیعیان از دیدار آن حضرت شمرده شده است ۳۹. بنابراین بر منتظران است که هر چه تمام تر به پرهیز محرمات اهتمام راسخ داشته باشند به گونه ای که با دلی پاک و دور از گناه زمینه ساز ظهور امام زمان (ع) باشد.

مؤلفه های اخلاقی در سبک زندگی مهدوی

امام زمان (ع) می فرمایند: «هر یک از شما باید آن چه را موجب دوستی ما می شود

پیشه خود سازد و از هر آنچه موجب خشم ما می گردد، دوری گزیند». ۴۰

بایسته است یک منتظر کارهایی را انجام بدهد که جلب رضایت ایشان را فراهم نماید؛ چنانچه این مطلب در کلام امیر المؤمنین (ع) تجلی پیدا می کند، که ایشان این ویژگی ها را برای پرهیزکاران برشمرده است: «یکی از این ویژگی ها دارا بودن بینش صحیح می باشد. یعنی: خدا از همه بزرگتر در نظرش باشد و بقیه کوچک و بی مقدار باشند و جزء خداوند بر کسی توکل نکند. عفت نفس دارند و دل های آنان اندوهگین و مردم از آزارشان در امان، و درخواست هایشان اندک و نفسشان عقیف است و دامن شان پاک باشد؛ همسایگان را آزار نمی رساند، در مصیبت های دیگران شاد نمی شود و در کارهای ناروا دخالت نمی کند و از محدوده حق خارج نمی شود اگر خواموش است سکوت او را اندوهگینش نمی کند و اگر بخندد آواز خنده او بلند نمی شود و دوری از مردم، از روی زهد و پارسایی، نزدیک شدنش با بعضی دیگر از روی مهربانی و نرمی است. در سختی ها آرام و در ناگواری ها بردبار خوشی ها سپاسگذار است. از اعمال اندک خود خشنود نیستند و اعمال زیاد خود را بسیار نمی شمارد و نفس خود را متهم می کنند و از کردار خود ترسانند». ۴۱

۱. **صداقت و راستگویی:** یکی از مصداق هایی که بر سعادت و شقاوت فرد در زندگی مهدوی تأثیر می گذارد صداقت و راستگویی که نقطه مقابل کذب و دروغ می باشد، که بسیاری از ناهنجاری های رفتاری و اختلافات خانوادگی و مشاجرات میان دشمن ها و فامیل ها و حتی تنش ها و نزاع های سیاسی، پدیده ای است که از بی صداقتی و ناخالصی به وجود می آید. صداقت استوارترین بنیانی است که دوستی ها، مشارکت ها، ازدواج ها، مبارزات سیاسی و... بر آن استوار می گردد و بدون آن همه این بنیان ها در معرض فروپاشی و گسیختگی است. خداوند در وصف ستایش آمیز بندگان شایسته خود می فرماید: «اینانند شکیبایان و راستگویان و فرمانبرداران و انفاق کنندگان و آمرزش خواهان در سحرگاهان» (آل عمران، ۱۷/۳). امام صاق (ع) می فرماید: «سرلوحه دعوت همه پیامبران در مسایل معاشرتی و اخلاقی، راستگویی و امانت داری بوده است». ۴۲

۲. **پرهیز از رذایل اخلاقی:** تزکیه یکی از مهم ترین عواملی است که در رساندن انسان به کمال و سعادت نقش مهمی دارد. بر همین اساس در اکثر آیات قرآن تزکیه بر تعلیم

مقدم شده است. آراستن روح آدمی به فضایل و پیراستن از رذایل از مهم ترین کارکردهای تزکیه است. انسان تا تزکیه نداشته باشد، هیچ کدام از کارهای وی رنگ و بوی خدایی نخواهد داشت. امام صادق (ع) می فرمایند: «هر کس دوست دارد از یاران قائم (ع) باشد، باید که منتظر باشد و در این حال به پرهیزکاری و اخلاق نیکو رفتار نماید»^{۴۳}. شایان ذکر است که خود تزکیه می تواند از زیر مجموعه های غلبه و جهاد بر نفس باشد.

بنابراین تا منتظر خود سازی که همان تزکیه است را نداشته باشد به هیچ وجه نمی تواند دیگر سازی کند و به فراخور آن جامعه سازی را داشته باشد. با تحلیل مطلب فوق و اهمیت تزکیه، در این بخش به برخی از رذایل اخلاقی اشاره می شود که بیشتر در زندگی مؤمنان رسوخ کرده است و بر زنان و مردان منتظر بایسته و شایسته است که روح خود را از این رذایل مبرا سازند تا هر چه بیشتر آمادگی درک حکومت مهدوی و زمینه سازی آن را کسب کنند. چنانچه خود امام زمان (ع) نیز می فرمایند: «هریک از شما باید آن چه را که موجب دوستی ما می شود پیشه خود سازید و از هر آنچه موجب خشم ما می گردد دوری گزینید»^{۴۴}.

رذایل اخلاقی:

از جمله این رذایل که در قرآن کریم و آموزه های اهل بیت (ع) از آن ها نهی شده، عبارتند از:

۱. خشم و غضب: یکی از رذایلی که بر زندگی منتظر تأثیر بسزایی دارد و او را از هدفش دور می سازد خشم و غضب است، که باید از آن اجتناب کند؛ زیرا خشم و غضب می تواند تأثیرات بسیار بدی روی انسان بگذارد و همین طور عواقب بسیار بدی به همراه داشته باشد. قرآن کریم در مورد ویژگی های زندگی افراد با تقوا می فرماید: «الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَآظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ» (آل عمران، ۳/۱۳۴)؛ «همانان که در فراخی و تنگی انفاق می کنند و خشم خود را فرو می برند و از مردم در می گذرند و خداوند نیکوکاران را دوست دارد». در جای دیگر می فرماید: «وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ» (الشوری، ۳۷/۴۲)؛ «و کسانی که از گناهان بزرگ و زشت کاری ها خود را به دور می دارند و چون به خشم درمی آیند در می گذرند». این دو آیه نمونه ای از سبک زندگی اسلامی کسانی است که خداوند مهر تأیید بر آن گذاشته و

در قرآن کریم آن را بیان می کند. حالت خشم و غضب، از خطرناکترین حالات است که اگر کنترل نشود، به صورت یک نوع جنون و دیوانگی و از دست دادن کنترل اعصاب خودنمایی می کند. پیامبر اکرم (ص) می فرماید: «غضب ایمان را فاسد کند چنان که سرکه غسل را». ۴۵

۲. بدگمانی، تجسس، غیبت: از دیگر رذایل اخلاقی بدگمانی، تجسس، غیبت می باشند که هرکدام به تنهایی می تواند عواقب بدی در سبک زندگی مهدوی فردی و اجتماعی منتظر داشته باشد. قرآن کریم به این مورد نیز توجه داشته و در این باره می فرماید: «أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبُ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ» (الحجرات، ۱۲/۴۹)؛ «ای کسانی که ایمان آورده اید، از بسیاری از گمان ها پرهیزید که پاره ای از گمان ها گناه است، و جاسوسی مکنید، و بعضی از شما غیبت بعضی نکند آیا کسی از شما دوست دارد که گوشت برادر مرده اش را بخورد؟ از آن کراهت دارید. [پس] از خدا بترسید، که خدا توبه پذیر مهربان است». همچنین در روایات دیگر در خصوص تجسس و عیب جوئی از دیگران آمده است که امام صادق (ع) می فرماید: «کسی که کار زشتی را فاش کند مانند ابتدا کننده به آن کار زشت است و کسی که مؤمنی را به چیزی سرزنش کند نمیرد تا خود آن چیز را مرتکب شود». ۴۶

از دیگر رذایل اخلاقی که در این آیه مبارکه به آن اشاره شده، غیبت است. غیبت در حقیقت ابطال هویت و شخصیت اجتماعی افرادی است که خودشان از جریان اطلاعی ندارند. ۴۷ قرآن کریم این مطلب را به نحو کامل بیان کرده و اثرات زیان بار آن را برای فرد بیان فرموده است؛ به این صورت که می فرمایید: «که آیا یکی از شما دوست دارد که گوشت برادر مرده خویش را بخورد؟» و با بیان این واقعیت می خواهد بفهماند که همه مؤمنان با هم برادرند و غیبت کردن از یکی از این مؤمنان به معنای خوردن گوشت مرده وی است که اگر انسان چشم واقع بین و وجدانی بیدار و آگاه داشته باشد دست به این عمل زشت نمی زند. پیامبر اکرم (ص) مفسر واقعی قرآن در مورد غیبت کردن می فرماید: «غیبت آن است که برادرت را به چیزی یاد کنی که بدش بیاید اگر آنچه می گویی در او باشد او را غیبت کرده ای و اگر در او نباشد به او بهتان زده ای». ۴۸

۳. پرهیز از رذیله حسد: یکی از مهم ترین عواملی که سبب می شود انسان شخصیت دیگران را تحقیر کند و آبرویشان را بریزد حسد است. در قرآن کریم آیاتی وجود دارد که به این مورد توجه داشته و برای درمان این رذیله اخلاقی چاره اندیشی کرده است. آنجا که بعضی از اهل کتاب آرزو داشتند مؤمنان کافر باشند. خداوند در این باره می فرماید: علت این آرزو و درخواست آنها حسد ورزی به مؤمنان است: «وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْتَمُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» (البقرة، ۲/۱۰۹)؛ «بسیاری از اهل کتاب - پس از این که حق برایشان آشکار شد - از روی حسدی که در وجودشان بود، آرزو می کردند که شما را، بعد از ایمانتان، کافر گردانند. پس عفو کنید و در گذرید، تا خدا فرمان خویش را بیاورد، که خدا بر هر کاری تواناست». پیامبر اکرم (ص) در مذمت این صفت رذیله می فرماید: «برای نعمت های خداوند دشمنانی است. عرض کردند: ای رسول خدا! آنها چه اشخاصی هستند؟ فرمود: کسانی که حسد می برند بر مردمانی که خداوند از فضل و رحمت خود نعمت هایی به آنها عطا فرموده است»^{۴۹}. امیر المؤمنین امام علی (ع) می فرماید: «حسادت نتیجه ای جز زیان و ناراحتی که دلت را سست و تنت را بیمار می گرداند به بار نمی آورد». ۵۰

سبک و سیاق زندگی مهدوی در بعد اجتماعی

۱. مقابله و رویارویی با استکبار و استعمار: یکی دیگر از مهم ترین شاخصه های رسالت های منتظر مهدوی در بعد سیاسی، ظلم ستیزی است. در قرن حاضر که استکبار و استعمار در رسیدن به اهداف شوم خود از هر راهی استفاده می کند، یکی از وظایف اساسی مؤمنان مقابله با استکبار است که تا ریشه کن کردن آن، نباید لحظه ای درنگ کنند. قرآن کریم می فرماید: «وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ» (البقرة، ۲/۱۹۰)؛ «و در راه خدا، با کسانی که با شما می جنگند، بجنگید، و [لی] از اندازه درنگذیرید، زیرا خداوند تجاوزکاران را دوست نمی دارد». پیامبر اکرم (ص) نیز در باره مقابله با استکبار می فرماید: «کسی که جهاد را ترک کند، خداوند لباس ذلت را بر او می پوشاند». ۵۱

۲. امر به معروف و نهی از منکر: امر به معروف و نهی از منکر نیز از وظایف منتظران می باشد که آثار آن به خوبی در فرد و جامعه نمایان است. این فریضه از رسالت های سبک زندگی منتظر می باشد که اهمیت آن در عصر حاضر به خوبی قابل مشهود است. قرآن کریم می فرماید: «وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ» (آل عمران، ۱۰۴/۳)؛ «و باید از میان شما، گروهی، [مردم را] به نیکی دعوت کنند و به کار شایسته وادارند و از زشتی بازدارند، و آنان همان رستگارانند». دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر واجب کفایی است. چون بعد از آن که فرضاً یکی از افراد جامعه این امور را انجام داد، دیگر معنا ندارد که بر سایر اجتماع نیز واجب باشد که همان کار را انجام دهند. پس افرادی در جامعه هستند که این کار را انجام می دهند ولی بازخواست و عقاب در تخلف این وظیفه، متوجه تک تک افراد است. اما پاداش و اجرش از آن کسی است که وظیفه را انجام داده باشد و به همین جهت است که می بینیم دنباله جمله فرمود: «وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»^{۵۲}. در آیه دیگر خداوند می فرماید: «كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ...» (آل عمران، ۱۱۰/۳)؛ «شما بهترین امتی هستید که برای مردم پدیدار شده اید: به کار پسندیده فرمان می دهید، و از کار ناپسند باز می دارید». در این آیه امر به معروف و نهی از منکر از مسائل زیر بنایی اسلام مطرح شده است. بهتر بودن امت اسلام که برای خلق نمونه کامل است بر سه پایه استوار است. ایمان به خداوند، امر به معروف و نهی از منکر. دو اصل مهم توبیخ و تشویق، نگهبان جامعه است و باید جامعه داری حافظه باشد و سوابق افراد خود را حفظ کند و همیشه نیکوکاران را پاداش و بدکاران را کیفر دهد تا فساد و تباهی در آن ریشه نزند.^{۵۳}

امام علی (ع) می فرماید: «امر به معروف و نهی از منکر را رها نکنید در غیر این صورت بدترین شما بر شما حاکم می شوند آنگاه هر چه خدا را بخوانید جواب ندهد».^{۵۴}

۳. فرهنگ سازی انتظار در سطح جامعه: یکی از رسالت های مهم منتظران مهدوی به عنوان فرهنگ سازان جامعه ارتقاء سطح خواست و مطالبات مردم نسبت به حکومت آرمانی حضرت است. نباید درخواست ظهور حضرت صرفاً بر جهت حل مسائل و مشکلات خودمان باشد، بلکه لحظاتی را هم در اندیشه غم طولانی و اندوه باشیم. خداوند

در قرآن می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ» (الرعد، ۱۳ / ۱۱)؛ «خداوند سرنوشت هیچ قومی را تغییر نخواهد داد مگر آن که خود چنین تغییری را در درونشان انجام دهند». ما اگر این تغییر را می خواهیم در زندگی خود باید یک حرکتی اساسی بکنیم و خود زمینه ساز ظهور باشیم. باید مردم را متوجه این حقیقت نمود که تنها راه خلاصی از این همه محنت، فقط و فقط در ظهور و خروج مولای ما حضرت مهدی (ع) است. ۵۵

چقدر سعادت‌مند هست کسی که حضور حضرت را درک کند و جزء یاران حضرت قبل و بعد از ظهور باشد. امام علی (ع) در این باره می فرماید: «خداوند او را [امام مهدی را] به وسیله فرشتگان خود تأیید می کند و یاران او را حفظ می کند و به وسیله نشانه های خود یاری اش می کند و او را بر اهل زمین پیروز می گرداند به گونه ای که [همه] با میل و رغبت یا به اکراه به او می گروند و زمین را از عدل و داد و از روشنایی و دلیل پر می کند. شهرها به او ایمان می آورند تا این که کافری نمی ماند جز آن که ایمان می آورد و زشت کاری نمی ماند جز آنکه نیکو می گردد و در حکومت او درندگان باهم آشتی می کنند و زمین برکت های خود را بیرون می ریزد و آسمان خیرات خود را فرو می بارد و گنج های [زمین] برای او آشکار می گردد... پس خوشحال آن که روزگار او را ببیند و سخن او را بشنود». ۵۶

۴. کمک به اقشار آسیب پذیر جامعه: جامعه دارای لایه ها و طبقاتی است که قشر فقیر و محروم یکی از آن هاست. اسلام برای رفع مشکل این طبقه راهکارهایی دارد که مهم ترین آنها صدقه، انفاق، اطعام، زکات و خمس است ۵۷. امام صادق (ع) می فرماید: «رسول خدا (ص) فرمود: بهترین اعمال آن است که برادر مؤمن خویش را خوشحال سازی یا قرض او را پردازی» ۵۸. آیا کمک و یاری و نصرت و گره گشایی از کار مؤمن خود یک رسالت مهم نیست؟ مگر نه این که امام صادق (ع) فرمود: «چنین پندارید کسی از شما که چون مؤمنی را شاد کند فقط او را مسرور نموده، بلکه به خدا قسم رسول خدا را خوشحال کرده است» ۵۹. اگر او این اعتقاد را داشته باشد که یاری و نصرت مؤمن یاری و نصرت امام زمان خویش است، حتی یک لحظه وقت خود را هدر نمی دهد و این کمک کردن تنها کمک مالی نمی باشد بلکه کمک معنوی و فرهنگی را نیز شامل می شود. چه بسا ارج و قرب بهتری داشته باشد، آن هم در دوران غیبت امام زمان (ع). امام صادق (ع) در این باره می فرماید: «یکی از محبوب ترین کارها نزد خدای عزوجل شاد کردن مؤمن است: برطرف

کردن گرسنگی اش ، یا زدودن اندوهش ، یا پرداختن قرضش»^{۶۰}. منتظر می داند خدمت به خلق خدا خدمت به خداست و او معتقد است اگر یک قدم برای خدمت به خلق خدا بر دارد خدا ده قدم برای او بر می دارد. امام صادق (ع) در این باره می فرماید: «خدای عزوجل فرموده است: مردم خانواده من هستند که محبوبترین آنها نزد من کسانی هستند که با مردم مهربان تر و در راه برآوردن نیازهای آنان کوشاتر باشند»^{۶۱}. چنان که پیامبر اکرم (ص) فرمودند: «هدیه خداوند به مؤمن ، فقیری است که به در خانه او آمده»^{۶۲}.

نتیجه گیری

براساس مطالب پیش گفته مهم ترین رهیافت های مقاله را می توان در موارد زیر فهرست نمود:

۱. سبک زندگی مهدوی نمونه ای تام از انعکاس معارف قرآن و اهل بیت (ع) است که ره آورد غائی آن رسانیدن منتظر به کمال و سعادت دنیا و آخرت است.
۲. در بعد اعتقادی اصل امامت و ولایت رکن زیر بنائی زندگی مهدوی است چرا که اساس شکل گیری این نوع از زندگی باور یقینی به وجود مقدس امام مهدی (ع) است که ایشان هم اکنون زنده و در غیبت به سر می برند و روزی ظهور خواهند کرد.
۳. در بعد عملی می توان زندگی مهدوی را در حیطه های فردی و اجتماعی متأثر از فرامین قرآن و اهل بیت (ع) دانست. شاخصه های فردی و اجتماعی در زندگی مهدوی به گونه ای می باشند که مکمل یکدیگر بوده که نتیجه آنها آماده سازی منتظران برای رسیدن به حکومت جهانی امام مهدی (ع) است.
۴. ظاهر و باطن سبک زندگی مهدوی عاملی است در رساندن منتظر به حیات طیبه که خداوند در قرآن به آن وعده داده است.

۱. کمال الدین و تمام النعمة «صدوق» / ۳۷۷.

۲. محجة البیضاء، ۲ / ۲۸۷.

۳. الغیبة / ۱۷۶.

۴. امام مهدی (ع) موجود موعود «جوادی آملی» / ۶۵.

۵. بحار الأنوار، ۵۳ / ۱۸۲.

۶. مفردات قرآن کریم «راغب اصفهانی» / ۷۶۴.

۷. موعود نامه «تونه ای» / ۱۲۷-۱۲۸.

۸. کمال الدین و تمام النعمة، ۱ / ۲۸۷.

٩. بحار الأنوار، ١٤٣/٧٤ .
١٠. همان، ١٢٥-١٢٢/٥٢ .
١١. موعود نامه / ١٣٠ .
١٢. همان / ١٣١ .
١٣. ترجمة الميزان، ٥٤٤/٧ .
١٤. كمال الدين و تمام النعمة، ٣٤٠/٢ .
١٥. بحار الأنوار، ٣٦٨/٨ .
١٦. امام مهدي (ع) موجود موعود / ٣١ .
١٧. همان / ٦٥ .
١٨. بحار الأنوار، ١٤٦-١٤٧/٥٢ .
١٩. اصول الكافي، ٢٧١/١ .
٢٠. منتخب الاثر / ٢٣٩-٣٨٣ .
٢١. الغيبة النعماني، ١١٨/٧ .
٢٢. بحار الأنوار، ١٨٢/٥٢ .
٢٣. منتخب الاثر / ١٢٤، ٢٢٤ .
٢٤. بحار الأنوار، ٤٢٠/٧٤ .
٢٥. همان، ٣٥٢/١٠ .
٢٦. فرهنگ قرآن / هاشم زاده هريسي، ١٢٤/٢ .
٢٧. بحار الأنوار، ١٨٢/٥٣ .
٢٨. نهج البلاغة «دشتي» / خ ١٩٦ .
٢٩. بحار الأنوار، ١٨٢/٥٣ .
٣٠. همان / ٢١٩ .
٣١. ترجمة الميزان في تفسير القرآن، ٣٢/٢ .
٣٢. تفسير نمونه، ٦٣٨/١ .
٣٣. اصول الكافي، ٤٦٨/٢ .
٣٤. الغيبة «طوسي» / ١٧٦ .
٣٥. بحار الأنوار، ٢٢٢/١ .
٣٦. امام مهدي (ع) موجود موعود / ٢١١ .
٣٧. ميزان الحكمه، ١٨٩٩/٤ .
٣٨. تفسير نور، ١٥-١٤/٢ .
٣٩. بحار الأنوار، ١٧٨/٥٣ .
٤٠. همان / ١٧٦ .
٤١. نهج البلاغة، خ / ١٩٣، ٢٨٩ .
٤٢. الكافي، ١٠٤/٢ .
٤٣. الغيبة «نعماني» / ٢٠٠ .
٤٤. بحار الأنوار، ١٧٦/٥٣ .
٤٥. الكافي، ٤١٢/٣ .
٤٦. أطيب البيان، ٣٢٩/١ .
٤٧. ترجمة الميزان، ٤٨٥-٤٨٤/١٨ .
٤٨. جوامع الجامع، ٩٧/٦ .
٤٩. بحار الأنوار، ٢٥٦/٧٣ .
٥٠. همان .
٥١. بحار الأنوار، ٩/١٠٠ .
٥٢. باعلامه در الميزان «شمس»، ٢٦٣-٢٦٤/١ .
٥٣. قرآن و جامعه سازي «كمالي دزفولي» / ٣٦٨ .
٥٤. نهج البلاغة / نامه ٤٧ .
٥٥. رسالت هاي زن منتظر «معين الاسلام» / ١٧٣ .
٥٦. وسايل الشعة، ٥٢٤/٣ .
٥٧. انتظار بشر از دين «جوادى آملی»، ٢١٩/١٧ .
٥٨. نهج الفصاحة «غرويان» / ٥٨ .
٥٩. اصول الكافي، ١٨٩/٢ .
٦٠. ميزان الحكمه، ٩٥٣/٢ .
٦١. همان .
٦٢. نهج الفصاحة «غرويان» / ٤٥٦ .